Mihai IGNAT

Universitatea "Transilvania" din Braşov, Facultatea de Litere
"Transilvania" University of Braşov, Faculty of Letters

Supraviețuiri onomastice

Onomastics Survivals

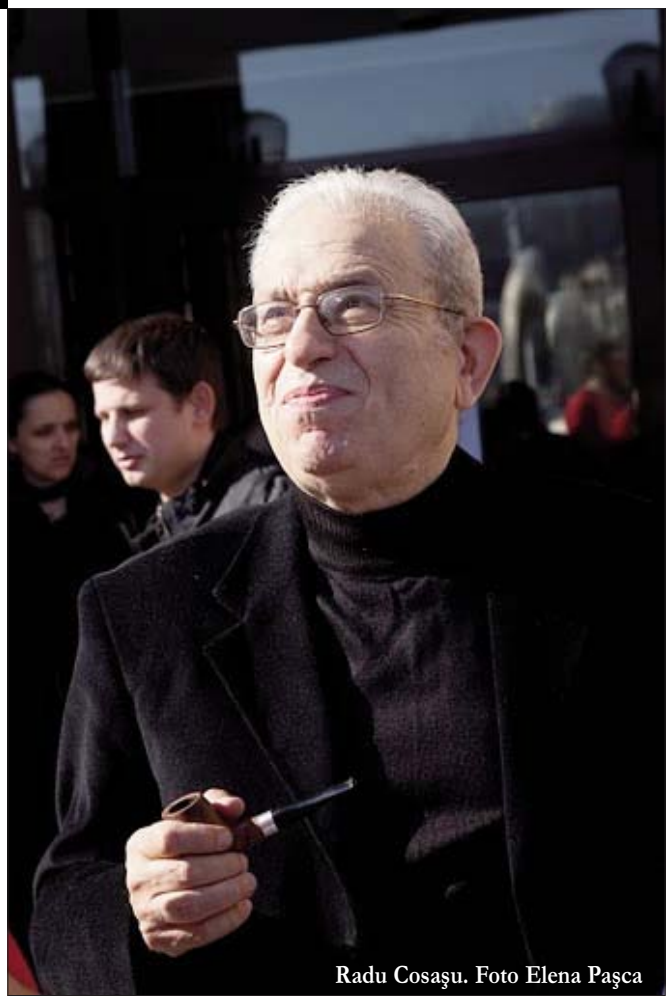
The aim of this study is to show that the proper name can be an interesting and efficient path to access the cycle „Supraviețuiri" („Survivals") by the author Radu Cosașu. In the first part of the article, the romanesque character of the six volumes known under the title „Supraviețuiri" is demonstrated. This character is highlighted through the abidance of the cronological order and through the deduction of the narrative voice at the instance of the main character. Then, the sequences in wich the proper name of the protagonist becomes a theme, respectively a center of convergence of the meanings of the work, are marked and analised. The name behaves both as a fundamental element of the „ autobiographical pact" (according to the terminology of Philippe Lejeune), and as the metonimy of the work „Supraviețuiri", as far as the passing from the birth name „Oscar Rohrlich" becomes, in a complex and subjective way, the pseudonym, then the name „Radu Cosașu", officialized through a ministerial decree, and reflects, *in nuce,* the isomorphism between the onomastical, thematic and formal avatars. The conclusion will be that the onomastic metamorphosis (and obsession) of the main character is, in a way, the expression of his social tribulations, and in the other way the quintessence of his process of becoming an intellectual and a writer who lived in the middle of a dogmatic and proletcultist age.

Keywords: contemporary Romanian literature, Radu Cosașu, autobiographical prose, proper name, pseudonym, proletcultist decade, novel

Institution's address: Bd-ul Eroilor, no. 29, Brașov, România;
tel. 0040/268/413000, tel./fax: 0040/268/474059

Personal e-mail: *ignat.m@unitbv.ro*

Cu excepția naratorului anonim al schiței *Viața în pădure* și a naratoarei (Sapho, iubita eroului majorității textelor) din *Câteva zile povestite de Sapho*, toate celelalte povestiri sau nuvele din volumul întâi al *Supraviețuirilor* par a avea același personaj-narator, de obicei anonim, chiar și textul *O ramură de măslin*, în care eroul e numit "Marcel", ori povestirea intitulată *Seară de primăvară '45*, cu toate că aici eroul povestitor e numit, de către bunicul său, Ben. Utilizarea numelui "Ben" probabil că nu este decât o încercare (printre puținele, de altfel) de a înmulți personajele care narează pe parcursul acestui volum, de a da impresia unei multitudini de voci și, deci, de personaje – o încercare, însă, nereușită, dat fiind că tribulațiile lui Ben („devenit", în volumul al V-lea al ciclului, *Logica*, unul dintre prietenii protagonistului) se încadrează perfect în biografia și în comportamentul celui ce, de la volumul al doilea al *Supraviețuirilor*, devine evident eroul unic al unui original roman modular[1]. De aceeași părere este și Ovid S. Crohmălniceanu: „Radu Cosașu a scris poate cel mai original roman al «obsedantului deceniu». Faptul însă nu s-a remarcat, fiindcă realizarea trebuia «dedusă» din numeroase nuvele cuprinse în cinci volume separate, apărute de-a lungul anilor. Autorul a contribuit și el ca să-și oculteze proiectul. Dacă primele două culegeri se numesc *Supraviețuiri*, I (1973) și II (1977), următoarele, *Meseria de nuvelist* (1980), *Ficționarii* (1983) și *Logica* (1985) trimit la cele dintâi doar printr-un subtitlu foarte discret, absent de pe coperta exterioară. Ideea suitei pare să fi luat naștere abia după ce o parte a narațiunilor văzuse lumina tiparului. (...) Singularizarea vocii narative și investirea ei cu sarcina de a expune sub formă memorialistică pățaniile acestui nou Charlot, supus vicisitudinilor istoriei, îndepărtat de la ziarul unde lucra, reprimit și trimis iarăși să se plimbe, au devenit programul suitei nuvelistice numai după o vreme."[2] Manolescu, scriind despre primul volum al ciclului, la rândul lui, notează: „Există, risipită în nuvelele lui Radu Cosașu, materie pentru un original roman despre anii '50, cu multe lucruri probabil autobiografice sau scoase direct din experiența gazetărească a autorului. Deși câteva nuvele (mai ales *Sapho și Schubert*, *Tandrețea ca un refuz al morții* și *Bête*) sunt, luate în ele înseși, remarcabile, caracterul fragmentar sau chiar de eboșă al altora, revenirea unor personaje, în fine, persistența unei anumite atmosfere sociale indică o temă comună și un posibil roman (...)."[3] Referindu-se la volumul al doilea al ciclului, Laurențiu Ulici confirmă impresiile „romanești": „Același este, în

Radu Cosaşu. Foto Elena Paşca

fine, mobilul literar urmărit de autor: un bildungsroman constituit din reconstituiri de formă şi de dimensiuni nuvelistice."[4] Adunate, argumentele pentru a vedea un roman în ciclul *Supravieţuiri* sunt următoarele: personajul-narator unic, de la volumul al doilea încolo; ordonarea cronologică a "nuvelelor" (începutul multor texte trimite limpede la sfârşitul bucăţii precedente, iar pe de altă parte, multe finaluri sunt, de fapt, false finaluri, nu au "rotunjimea" unor texte închise, autonome, ci par a lăsa loc unei continuări – ceea ce se şi confirmă); subiectul întregului ciclu e biografia romanţată a personajului-narator, nu există alt subiect (coerenţa textelor e dată şi de context, de trimiterile şi aluziile inter-textuale ale nuvelelor-capitole din ciclu); ultimul volum, *Cap limpede*, nici nu se mai "încurcă" cu titluri, ci recurge, clar, la denumirea neutră a fragmentelor: capitolul I, capitolul II ş.a.m.d. (astfel voinţa de a da o turnură romanescă întregului ciclu devine evidentă).

Deşi în volumul al doilea numele sub care apare personajul-narator se înmulţesc, ele nu multiplică perspectivele narative, respectiv eroii, ci fac doar serviciul de a-l desemna pe unul şi acelaşi erou din unghiuri diferite[5]. "Relu" e hipocoristicul cu care i se adresează mătuşile, fosta servitoare, Roza, ca şi unchiul Marcel, şi descinde, după cum aflăm din *Armonia cordului bătut de gânduri*, text-cheie al ciclului, încheind volumul al patrulea al acestuia, descinde din Oscar – Oscărelu. "Cosu", cu care i se adresează tovarăşul Chifu, şef al sectorului de cadre al redacţiei în cadrul căreia lucrează personajul-narator, îşi are originea, evident, în pseudonimul Cosaşu, "Radu" ţine de acelaşi pseudonim şi e utilizat de tovarăşii, foşti sau prezenţi, de muncă, tovarăşi care, însă, îşi permit să îl re-boteze (nea Dinu, maistrul frezor, îl numeşte, dintr-un capriciu rămas fără explicaţii, "nea Stelică") sau să îl poreclească ("băiatul" căruia eroul îi scrie recenziile din "nuvela"/capitolul *Eventul* i se adresează, familiar şi obscur, cu "Franţu""). În acelaşi volum II înregistrăm şi primul pseudonim folosit de cel ce va deveni "Radu Cosaşu", în acelaşi *Eventul*: "A. Vişinescu". Şi tot aici putem afla, din *O viaţă frumoasă şi neobişnuită*, că eroul, ajuns la vârsta maturităţii, nu poate scăpa de vechile sentimente familiale, deşi făcuse tot posibilul, inclusiv schimbându-şi numele, pentru a se despărţi de sine însuşi, adică de originea sa "burgheză", de determinările clasei sale sociale ş.a.m.d.: "De peste tot, din orice nimic – mă asaltau şi mă răneau aceste vechi sentimente familiale, întorcându-mă la o vârstă mentală puerilă. Nu ştiam să le ocolesc, nu aveam energia să le reprim şi să le alung. Trăisem douăzeci de ani fără ei, fără ele, îmi găsisem o altă familie a mea, creată de mine, în care rudele nu-mi erau sortite ci alese, decise de mine – victorie capitală la 19 ani. Însuşi numele meu fusese hotărât de mintea mea la 19 ani. Tatăl şi fratele meu se întruchipau, evident, în şeful secţiei de politică internă a ziarului de tineret, primul om care descoperise că am talent şi trebuie, înainte de orice, să plec de acasă, din mediul meu mic-burghez, şi să mă mut la căminul nostru revoluţionar."

Amănuntele privind decizia schimbării numelui le vom afla chiar la începutul celei de-a patra cărţi a seriei, *Ficţionarii*, din povestirea liminară *Tactică şi strategie*. Somat să explice fostei colege de la şcoala de cadre din Văleni, Nelly Neghiniţă, "lungana fragilă, bine pârguită de soarele verii, ca o eroină din Teodoreanu", venită din Huşi, de ce primul său articol era semnat cu pseudonimul "Radu Cosaşu" şi nu cu numele real, "acuzatul" se explică: "M-am aruncat într-o pledoarie pentru acest Radu Cosaşu în locul unui Rohrlich, şi încă Oscar, imposibil de pronunţat, nume cu totul antidemocratic, mereu schimonosit de profesori şi de tovarăşi, niciodată corect scris, pe care chiar şi ea îl greşea, ceea ce ajunsese să mă chinuie şi pe mine, să mă obsedeze, având totdeauna convingerea că între mine şi cel din faţa mea, din cauza acestor consoane şi vocale îngrămădite unele în altele, se înalţa un zid, o

neînțelegere care mă obliga să-l repet, să-l amănunțesc, până la urmă acceptând să mi se spună în toate felurile, Roli, Roling, Rori, în sfârșit, posedam un nume imposibil și puteam să-mi iau libertatea, ca necesitate înțeleasă, să-mi aleg altul, accesibil tuturor. Vorbeam sincer, în cascadă, niciodată nu abordasem pe față problema asta intimă, care mă sesizase de la prima mea citire la catalog, în a-ntâia primară, și deși aș fi putut da impresia că eram enervat, ba chiar furios – după accentul pus pe ultima propoziţiune teoretică – aveam bucuria, secretă, a unei mărturisiri într-un domeniu mai trainic decât amorul pentru Verdi și Rossini, cu mult superior – ca semnificație – debutului meu literar. Aveam, de fapt, conștiința că pentru prima oară mă dezvăluiam în fața alor mei, că încep, în fine, acea revoluție interioară despre care-i scrisesem cu trei zile în urmă că e suprema revoluție – aceea prin care-ți schimbi nașterea, părinții și, de ce nu? numele – mă simțeam gata să le aduc noi argumente, când Nelly mă întrerupse, nu mai puțin furioasă decât mine, spunându-mi că mint și că nu din cauza asta mi-am schimbat numele."

Nelly nu va ajunge să explice ea însăși de ce este neplăcut impresionată de schimbarea numelui, în schimb Miron, mai tânărul redactor și "lumina ideologică" a tinerilor de la *Revista elevilor*, îi va furniza "acuzatului" o explicație "politică": Nelly, ca membră a familiei Neghiniță, aceea aflată "în fruntea mișcării legionare din Moldova", nu putea accepta pseudonimul. "Dacă ar fi fost de-a noastră, – spune Miron – n-ar fi interesat-o sub ce nume se scrie pentru revoluție. Eu nu înțelegeam că asta e o problemă doar pentru contrarevoluționari, «ca să le zic așa?»" Și adaugă, la urechea celui în cauză, o altă interpretare, diferită de a sa, a schimbării "din Oscar în Radu, din Rohrlich în Cosașu", interpretare la care, mărturisește eroul, nu se gândise, dar despre care nici Miron, "indiferent de superioritatea lui ideologică, nici el nu se putea exprima decât în șoaptă, ca în fața unei înjurături de nerepetat". Aceasta va rămâne, surprinzător, nedivulgată cititorului, care nu va avea parte de nici de o sugestie în acest sens. În schimb, îi rămâne libertatea de a observa că explicația dată "în contumacie" de Miron cu privire la originea furiei lui Nelly poate fi citită și pe dos, pe negativ: cu alte cuvinte, nu cumva tocmai faptul că Nelly e interesată de asumarea originii *în primul rând* prin asumarea numelui adevărat (acela de care s-a atașat și o biografie) spune ceva despre modul în care înțeleg comuniștii să refuze sinceritatea, căile directe, neascunse, în demersurile lor? Ca în multe alte momente, atitudinea declarat pro-comunistă a eroului este subminată, sugestiv, indirect, de faptele, replicile, atitudinile sale și ale "tovarășilor" săi (vezi, de exemplu, hilarul din demascarea, într-o ședință de partid, a logodnicei, candidată la calitatea de membru de partid, de către propriul logodnic, pentru "răceală sufletească", din *O baie de umanitate*; sau vezi pretenția de a verifica până și dacă un câine apărut într-o fotografie de ziar este al unui proletar sau al unui "reacționar", dintr-o altă povestire a *Supraviețuirilor*.").

Finalul acestei prime povestiri a volumului IV marchează scurt momentul despărțirii lui Oscar Rohrlich de Radu Cosașu, ca pe un complement al despărțirii lui Nelly de erou printr-o scrisoare din care reiese că ea își pune familia mai presus de politică, dar și ca pe un complement al unei alte despărțiri[6], aceea de Operă, cu alte cuvinte, de cultura "înaltă" (despărțirea de pian intră în aceeași clasă de despărțiri), "mic-burgheză". "Ruptura" precizată concis în ultima frază este și ea contextualizată și condiționată ideologic, schimbarea *oficială* a numelui reprezentând, limpede, semnul asumării unei noi condiții politice din partea celui devenit "Radu Cosașu": "în anul următor debutului, mi-am legiferat numele prin decizia nr. 528 din 2 august 1949, semnată de ministrul justiției."

Parcă dorind să răspundă cititorului curios, lunganei Nelly sau acelui personaj memorabil din *Viața frazei*, care pare a fi, după toate indiciile, însuși Zaharia Stancu, și care de asemenea nu agreează schimbarea de nume (ca dovadă și ofensa pe care i-o aduce proaspătului autor, întrebându-l: "Da' Viteleanu nu era bun? (…) În schimb vrei operă cu numele ăsta…"), în ultima povestire a volumului al patrulea, *Armonia cordului bătut de gânduri*, Radu Cosașu "se explică" amănunțit, nuanțat și extrem de sugestiv cu privire la cauzele și circumstanțele renunțării la numele său dat în favoarea numelui auto-acordat. Prima observație, nu lipsită de importanță, e aceea că întreaga "istorie" (pentru că de o adevărată *istorie* este vorba) e relatată la persoana a III-a, excepție de la regula utilizării persoanei întâi (atât de dragă autorului) confirmată în însemnătatea ei doar de cealaltă excepție pronominală, din nuvela *Debutul și dispariția lui Radu Costin* (aflată în volumul V al *Supraviețuirilor*). Faptul că tocmai aceste derogări de la regula pronumelui "eu" apar în cele două texte care "fac lumină" în chestiunea numelui personal nu poate să fie întâmplător. Ele n-au scăpat, bineînțeles, criticilor. Lucian Raicu, considerând că „a vorbi despre acest text îmi pare a fi o bună «cale de acces» spre centrul secret, nerevelat, al importantei opere încă (sau nu?) în curs de desfășurare."[7], pare a intui importanța textului *și* pe baza faptului că e scris la persoana a III-a, dar nu spune în ce ar consta această importanță: „Personajul-autor ni se înfățișează, printr-o contracție a perspectivei, obiectiv din afară, la a treia persoană. *Eu* devine *altul*, de neînchipuit lucru, până astăzi, și acest *altul*, văzut de la distanță, se lasă observat cu detașare de proces-verbal. (...) Este eroul *Supraviețuirilor* ajunse la al patrulea volum, este – senzațional lucru – chiar autorul lor. Ei bine, cine este el *la urma urmelor*? Acest *la urma urmelor* constituie cheia dezvăluirii."[8]

Procesul prin care "Oscar Rohrlich" devine "Radu Cosașu" e plin de "seisme", începând cu elementara

constatare a stranietății numelui originar și cu descoperirea semantismului "ascuns" în "Rohrlich": "Era, desigur, un nume straniu, greu de pronunțat, și mai dificil de scris corect. «H»-ul și «r»-ul din mijlocul său cereau o bună cunoaștere a limbii germane, «ich»-ul de la sfârșit nu era nici el la îndemâna oricui. Descoperirea elocventei legături dintre rădăcina «Rohr» și terminația «ich», care ar fi dat în românește, literar vorbind, «eu, trestia…», pretindea și ea o serioasă stăpânire a germanei, ba chiar și a francezei, care făcuse, prima, din om și «eu» o trestie, cunoștințe la care ar fi trebuit să se adauge și o acceptare a calamburului cu dreptul său de a fi, din când în când, metaforă, drum obscur și ridicol de acces la înțelegerea lumii și a numelor ei." Precoce "onomant", micul Oscar intuiește în dificultățile ridicate de pronunțarea numelui său un destin pe măsură: "de când acest Rohrlich Oscar înregistrase secreta și substanțiala diferență cu care profesorul, citind catalogul, rostea cele două nume consecutive, îmi dădusem seama că ceva nu va fi în ordine în viața acestui băiețel, altfel normal dezvoltat, bine îngrijit în casa sa mic-burgheză". Precizările cu privire la faptul că "de mic, nu-l pasionau genealogiile, rădăcinile, strămoșii, captivat doar de prezent, dominat de știrile din ziare, niciodată de necrologurile lor; sensual, un simț prea dezvoltat al realului îi interzicea necunoscutul, speculativul și abstracția; era foarte slab la aritmetică, geometrie și algebră; credea în scoruri, filme și jocuri ș.a.m.d." se adună într-o autocaracterizare francă și concisă, ale cărei repere fundamentale se pot, într-adevăr, regăsi pe întreg parcursul *Supraviețuirilor*, care, în fond, nu sunt decât o extensie a acestui autoportret. Refuzul tradiției, "uciderea" simbolică a tatălui etc. aparțin suitei de acte categorice prin care, după cum deja știm din cele patru volume ale ciclului, eroul se supune "generalei plăceri de a fi un om nou" (după cum declară în finalul lui *Secondo tempo*), acelui șir de decizii prin care înțelege să se delimiteze de sine, de mentalitatea și de epoca părinților săi, pentru a se construi "nou" și liber (credință din care nu par a-l scoate tribulațiile sale datorate tocmai dogmatismului "proaspetei" ideologii). A trăi sub regimul *categoricului* rămâne unul din principiile constante ale personajului central al *Supraviețuirilor*, decizia schimbării numelui intrând sub incidența acestuia. Povestirea finală continuă prin a descrie circumstanțele și etapele acestei hotărâri "fundamentale", cu caracter auroral: la împlinirea a zece ani, văzându-și numele pe eticheta primului său abonament la o revistă, are revelația *distanței* dintre sine, ca persoană, și nume, care îi apare pentru întâia oară aureolat de contextul oficial, dat de abonament. Caracterul de eveniment al momentului devine evident, căci debutul său ca abonat e urmat instantaneu de decizia de a deveni ziarist și de constatarea că această decizie are calitatea de prim jurământ "spontan, nesolicitat de forțe din afara lui, rostit cu o convingere care răsuna foarte puternic în pustiul său interior, unde nu mai avuseseră loc asemenea fenomene patetice: nu luase niciodată hotărâri de capul lui, singur." Seismul interior capătă valoarea unei re-nașteri, căci regimul interior e acela al gesturilor *primordiale*: "Își auzea pentru *prima oară* (s. n., M. I.) un gând elaborat cu o plăcere și *o lumină* (s. n., M. I.) care nu veneau nici din cărți, nici din lecții, nici din pian, nici din presiunea celorlalți." Momentul important următor e acela în care, surprins cu fetița Pusi în cămară și căpătând o scatoalcă din partea tatălui, Oscar Rohrlich adaugă încă un strat revelațiilor sale succesive: "Nu-și dădea seama – cu frișca încă pe față – ce-l durea mai tare: palma sau acest nume pe care-l deținea, totuși, de zece ani, de când se născuse, niciodată însă rostit, dinafară, cu atâta imputare și vehemență: Relu – de la Oscar, Oscărelu – Relu. (…) Așa avu acest Oscar Rohrlich revelația violentului dezacord dintre diminutiv și numele său din catalog, ca și a nu mai puțin violentei inconsecvențe cu care părinții lui îi tratau numele pe care ei i-l dăduseră, fără să-l întrebe, dar care tot lor nu le plăcea, căci altfel de ce l-ar fi botezat Oscar ca, după aceea, să-l dezmierde cu acest Relu? Era o întrebare pe cât de simplă și de ușoară, pe atât de neașteptată, tulburătoare, dar care nu se dovedi nici stăruitoare, nici sfâșietoare din cauza forței, să-i zic vitale, în pofida mediocrității cu care băiatul acela se adapta la realitate, discret, jovial și gramatical, de parcă ar fi fost un verb dornic să devină predicat, însetat de un subiect cu care să se acorde." Dezacordul, ruptura ca stare cvasi-perpetuă a eroului se vădește încă din constatarea diferenței dintre diminutiv și numele întreg, cvasi-oficializat de catalog, și a inconsecvenței utilizării numelui său de către părinți. Noul "cutremur" se adaugă consecutivelor mutații interioare – tot atâtea trepte către maturizare, aceasta fiind, iată, declanșată (sau doar jalonată) de tratamentul diminutival al numelui, cu alte cuvinte, de constatarea că numele său e supus din nou, și de data asta chiar de către cei care l-au ales, unor deformări "puerile", neconforme cu proaspătul și tainicul "statut" interior, deja remarcat.

Apelul naratorului la comparația din domeniul gramatical, trimiterea în spațiul *cuvântului* nu poate să fie nici ea întâmplătoare și nu face decât să anticipeze următoarea etapă a procesului de renunțare la eul, respectiv la numele originar: pasiunea pentru enigmistică. "Exact în aceste zile, Rohrlich Oscar descoperise cuvintele și literele, murind și înviind într-o joacă a lor, cum numai limba română – dintre toate limbile planetei – o poate permite, atât de suplu, bogat și feeric; nicăieri ca în românește, cuvintele nu se pot suci, frânge, rupe, reface, strânge, plânge, râde, lăți, strivi, muri, dezvăluind de fiecare dată, printr-o schimbare sau printr-un amestec de litere, un alt sens, o altă lumină. Discriminarea dinafară[9] coincise în viața lui Rohrlich Oscar – printr-un efect de refracție care se

numeşte ironie a istoriei – cu pătrunderea lui, voioasă, ludică, într-un picior, în paradisul cuvintelor româneşti, unde oriunde calci, pe orice pui ochiul sau creionul, totul sare, sfârâie, zbârnâie şi cântă, ca într-un iarmaroc inventat de cel mai subtil şi vesel dumnezeu, de care însă lui nu-i prea păsa, prea mulţumit că la inconvenientele existenţei putea să răspundă, cât de cât consecvent cu sine, printr-o asemenea miraculoasă sinteză a zburdălniciei în jocuri cu tensiunea clarificării unui mister în 5, 8 sau chiar 13 litere. Românizarea, mutându-l dintr-un cartier în altul, îi luase Labirintul (căci Popa Nanul dădea, mai sus, peste linia de tramvai 25, în strada Labirint, rebotezată inutil Mitropolit Ghenadie Petrescu, căci lumea tot Labirint îi spunea…), dar îi dăduse un altul, cu nu mai puţine străzi, alei şi fundături, cu mult mai multe ascunzători şi căutări, ale căror voluptăţi nu se mai puteau compara cu cele ale copilăriei din alee." Eroul descoperă labirintul lexical, preludiu inevitabil al labirintului literar în care îi va plăcea, matur fiind, la ora amintirilor din copilărie, adolescenţă şi juneţe, să rătăcească intertextualizând, relativizând micile sale drame prin aluzii, citate şi revelaţii de ordin livresc. Prezentă deja în formule precum aceea din *Secondo tempo* ("Mult mai târziu am înţeles că dacă nu voi trăi ca în cărţi, viaţa nu va avea sens"), obsesia căutării *livrescului din viaţă* este sugerată destul de limpede în fragmentul din *Armonia cordului bătut de gânduri*, ca şi credinţa că literatura e un loc al refugiului paradisiac, un spaţiu recuperator, salvator prin complexitate – vezi sugestia labirintului – şi generozitate. Precizarea că acest joc, al enigmisticii, apare la sfârşitul copilăriei eroului nu e nici ea lipsită de importanţă, mai ales coroborată cu cele dintâi pulsiuni sexuale: sărutul din cămară cu Pusi, respectiv atracţia femeii despletite din desenul monoverbului, care îl obsedează, îl urmăreşte "tenace, ca întâia amantă". Ca un ultim prag şi semn al formării sale interioare, al descoperirii propriei vocaţii (aceea de ziarist şi de scriitor), proba dezlegării monoverbului "trage-diana" îl pune din nou în faţa evidenţei că "nu va putea să se numească, o viaţă întreagă, Oscar Rohrlich". Comentariul care însoţeşte această constare este edificator: "Pentru mediocritatea sensibilităţii sale, această idee avu caracterul unei revoluţii. Era prima oară când decidea o schimbare cu privire la el însuşi." Relaţia dintre cele două (enigmistica şi numele său) devine extrem de sugestivă – noul nume trebuie descifrat ca o enigmă rebusistică, trebuie descoperit, citit printre rândurile, respectiv semnele propriei vieţi: tristeţea provocată de ratarea probei enigmistice "trage-diana" e compensată de gestul, din nou capital, de a-şi afla un nou nume: "ceea ce pierduse aici se recupera în energia hotărârii sale de a dezlega enigma noului său nume, care-l aştepta undeva, într-un golf de cuvinte, pe o coamă de deal, într-o pădure, unde Diana, zeiţa Vânătorii, îşi alerga câinii şi calul, să prindă un cerb pe care să-l prefacă în coafor pentru a-i aranja coama lungă – până la şold – de păr. (...) Trezindu-se în el o oarecare imaginaţie, Rohrlich Oscar dibui ideea că tot ce se întindea în jurul lui erau hăţişuri de cuvinte în care va trebui să se descurce cum va putea, ele încercând – ca în toate basmele cu păduri rele şi animate – să i se agaţe de umeri, de păr (era tuns zero de taică-său, care nu admitea freza la un copil…), de pulpana hainei (Rebo 3 + 4: pul (de table) + pană (de gâscă)). Va trebui să treacă prin ele, să le frângă, să le rupă, în zbaterea lui după un cuvânt care să-l denumească, o dată pentru totdeauna, în loc de Rohrlich Oscar. Avea imaginea acelui cuvânt – ceva tăios, aspru, capabil să defrişeze un drum printre hăţişuri, dar totodată armonios, luminos în silabele sale în jocul consoanelor şi vocalelor. Nu avea imaginaţia să găsească literele acestui nou nume, pe care-l voia ca un omagiu adus tragedienei lui Tamşe, din 2 părţi şi 10 litere. Simţea că până la el se deschidea un labirint."

Abia peste ani, după război, naţionalizare, interzicerea enigmisticii ("pentru a nu servi ca mesaje şi coduri între spioni") ş.a., Oscar Rohrlich îşi va găsi, cum notează naratorul, "acele zece litere pentru două cuvinte, acea armonie a cordului bătut de gânduri, cadenţată regulat în consoanele şi vocalele care să-l denumească pe veci. Le-a găsit nu într-o pădure, ci pe o hârtie realizată din lemnul ei, pe o pagină din *Contemporanul* anului 1948, în titlul şi semnătura unei poezii: *Trei cosaşi* de Radu Boureanu." Întâlnirea dintre viaţă şi cuvânt[10] (via enigmistică) se regăseşte, providenţial, în fericita întâlnire a tânărului Oscar Rohrlich cu *propriul* nume, acela de "Radu Cosaşu", care, evocă imaginea simbolică a *tăierii*, a distrugerii vechiului nume: "Enigmistul – ca şi pianistul – din el murise şi nu-l interesă prin ce golf de cuvinte, după ce maică-sa ajunsese într-o dumbravă şi încă roşie[11], trestia din «Rohr» găsise o coasă, complet indiferentă şi ea la tehnica rebusismului (dovadă că nimic din vechiul nume - din care lipseau frapant d, u, s, ş – nu se regăsea, măcar printr-o biată anagramă, în acesta, nou)". Precizarea din finalul frazei nu e străină, bineînţeles, de sugestia că schimbarea onomastică e una din actele fundamentale, categorice şi care implică despărţirea definitivă a lui Oscar Rohrlich de sine însuşi.

În *Logica*, penultimul volum al ciclului, în capitolul/povestirea autobiografică *Debutul şi dispariţia lui Radu Costin*, avem urmarea şi completarea – de data asta la persoana întâi – la actul auroral relatat în *Armonia cordului bătut de gânduri*: "După ştiinţa mea, există trei texte – nu mai multe – apărute, după 23 august 1944, sub semnătura lui Radu Costin. (Există şi un fotograf cu acest nume, în presa vremii, dar mă refer la texte. De asemenea, nu iau în consideraţie articolele semnate astfel în presa militară, necunoscută marelui public.) Două articole şi o cărticică, de 76 de pagini. Articolele au apărut în 1951, într-un ziar foarte important, la o distanţă de câteva luni, şi amândouă

denunțau influența ideologiei burgheze în creația unor scriitori. Ambele articole erau semnate cu acest nume, însoțite însă și de gradul militar al autorului care, într-adevăr, își satisfăcea serviciul ostășesc la Cluj; gradul – odată soldat fruntaș, apoi caporal – corespundeau realității, numele însă nu. Ostașul își alesese acest Radu Costin din motive nu tocmai obscure față de cel cu care se născuse, el plecase în armată sub un alt nume – acesta schimbat, legal, prin decizie ministerială. Pseudonimul pseudonimului legalizat venea dintr-un sentiment care avea să-i mai hrănească unele hotărâri stupide și imperioase: nevoia de a nu mai fi disprețuit, de a fi luat în seamă de ai săi. (…) Cui să trimită această părere de om simplu, limpede la minte și devotat la suflet, dacă nu celui mai important ziar din țară? El nu dorea – îndrăznesc s-o cred și azi – nici să fie publicată, nici să facă scandal. El voia însă să fie luată în considerație de forurile superioare ale culturii, să fie folositoare cauzei noastre – căci toate cauzele vieții noi în România îi stăteau la inimă și le socotea drepte și înalte – ori, dacă o semna cu numele său de fost redactor alungat din presă, cine s-ar mai fi uitat la ea? Opinia risca să fie disprețuită și aruncată, probabil, la coș. Fără vreo viclenie arivistă, într-un elan vădit al sentimentului de a fi util spiritului de partid în literatură, fruntașul se hotărî la acest nou pseudonim: «Radu Cos» – pentru primele 7 litere – și «tin» pentru asigurarea unei necesare obscurități de anonimat. De ce «tin» în loc de «tache» – să zicem, «Radu Costache» – nu știu. Poate din superstiția unei muzicalități de 10 litere, deși nu cred că omul avea asemenea subtilități: el avea voluptatea devotamentului, nu a cuvântului, cum urma să se dovedească în curând."

După cum am văzut, numele funcționează ca o cale de acces cu valoare revelatoare pentru întregul parcurs al protagonistului. Antroponimul este unul din elementele fundamentale ale "pactului autobiografic", căci, în finalul ciclului/romanului, pseudo-numele personajului se suprapune cu numele de pe copertă, al autorului. Totodată, numele capătă și valoare metonimică în raport cu textul întreg al *Supraviețuirilor*: partea (numele) devine reprezentativă pentru întreg (cele șase volume ale ciclului), istoria onomastică cuprinzînd *in nuce* (dar cu totul insuficient, e adevărat) istoria protagonistului. Oricum, izomorfismul dintre dimensiunea formală, temă și nume este evident: dacă *Supraviețuiri* încep ca un volum de nuvele și se termină ca un roman, dacă protagonistul începe prin a fi un "mic-burghez" evreu și termină prin a fi un "simili-proletar" ce-și renegă originea, religia și familia, tot astfel eroul începe prin a fi "Oscar Rohrlich" și sfîrșește prin a deveni "Radu Cosașu".

Note:

1. "Fiul se cheamă, într-un loc, Ben, în altul (dacă nu ne înșelăm) Mihai Câmpeanu, apoi, lăsând deoparte hainele ficțiunii, fiul se cheamă pur și simplu Radu («nea Radu»), ca autorul de pe copertă." – Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, III, București, Ed. Cartea Românească, 1984, p. 463.
2. Ovid S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, București, Ed. Cartea Românească, 1989, p. 145.
3. Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică*, II, Brașov, Ed. Aula, 2001, p. 148.
4. Laurențiu Ulici, *Confort Procust*, Ed. Eminescu, 1983, p. 98.
5. „De altfel în cartea de acum, în pofida convenției onomastice specifice literaturii de ficțiune, eroul împrumută numele scriitorului, parcă pentru a sublinia mai apăsat că ochiul satiric al autorului e întors cu precădere spre sine, ostentație ce amintește de rafinatele moduri swiftiene ale satirei." (Laurențiu Ulici, op. cit., p. 99)
6. Poate că un alt titlu compatibil cu textele ciclului ar fi chiar acesta, "Despărțiri" (o nuvelă din volumul al doilea se intitulează, semnificativ, *Ruperile*), dat fiind că suita *supraviețurilor* personajului central nu reprezintă decât tot atâtea despărțiri – de numele său de botez și de familie, de mediul familial, de foști tovarăși ideologici, de slujbe mai mult sau mai puțin nobile ș.a.m.d.
7. Lucian Raicu , *Fragmente de timp*, București, Ed. Cartea Românească, 1984, p. 362.
8. Ibidem, p. 361.
9. Adică "mutarea de la o școală românească la una evreiască", așa cum precizează naratorul mai devreme.
10. "Subiectul povestirilor e în fond viața însăși saturată de cultură.", scrie Cornel Moraru despre al treilea volum al ciclului – iar propoziția se dovedește valabilă pentru întregul "roman". (Cornel Moraru, *Textul și realitatea*, București, Ed. Eminescu, 1984, p. 141)
11. Aluzia e dublă, trimite în două direcții diferite, spre literatură – evocă titlul poemului lui Alecsandri, poetul preferat al tatălui – și spre viață – mama eroului devenise contabilă la o instituție de pe strada Dumbrava Roșie.

Bibliography

1. Crohmălniceanu,Ovid S., *Al doilea suflu / The Second Blast*, București, Editura Cartea Românească, 1989.

2. Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică / Postwar Romanian Literature*, II, Brașov, Editura Aula, 2001.

3. Moraru, Cornel, *Textul și realitatea / Text and Reality*, București, Editura Eminescu, 1984

4. Raicu, Lucian, *Fragmente de timp / Parts of time*, București, Editura Cartea Românească, 1984.

5. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi / Contemporary Romanian Writers*, III, București, Editura Cartea Românească, 1984.

6. Ulici, Laurențiu, *Confort Procust / Procust Comfort*, Editura Eminescu, 1983.